

Beteckning: Rel C vt 2006:7

Institutionen för humaniora och samhällsvetenskap

Gymnasieelevers inställning till religionsämnet

Björn P. Eskhagen & Fredrik R. Gustafsson
Juni 2006

C- uppsats, 10 poäng
Religionsvetenskap

Religionsvetenskap C
Handledare: Mayvor Ekberg

Abstract

Syftet med vår uppsats är att mot bakgrund av det nu gällande styrdokumentet för gymnasieskolan, benämnt *Läroplanen för den frivilliga skolan* (Lpf 94), undersöka gymnasieelevers inställning till religionsämnet. Med tanke på den roll som socialisation och fostran har för ungdomars inställning till religion i allmänhet sätts vår undersökning in i ett samhällsperspektiv med fokus på förändring över tiden, och därmed förändrade villkor för religionen i samhälle, hem och skola. De nationella styrdokumenterna och religionsämnets roll ser annorlunda ut i vårt mångkulturella samhälle i jämförelse med de dokument som var gällande i vårt traditionella enhetssamhälle. Uppsatsen utgår från en litteraturstudie över förändringar i samhället, religionsämnets status och roll, och hur styrdokumentet förändrats över tid. Mot bakgrund av denna litteraturstudie har vi genomfört en kvalitativ studie med enkät som metod riktad till elever i tredje klass på en gymnasieskola i Luleå kommun. Undersökningen visade att eleverna var mycket positiva till religionsämnet och att de även var nöjda med det didaktiska urvalet, i enlighet med gällande styrdokument för religionsämnet.

Sökord: religionsundervisning, gymnasienivå, ämnesdidaktiskt urval

Innehållsförteckning

Abstract	2
1. Inledning	4
1.1 Förändringar i samhället.....	4
1.2 Religionsämnets status och roll.....	7
1.3 Syfte och frågeställningar.....	8
2. Metod	9
2.1 Urval och genomförande	10
3. Styrdokumentens innehåll	12
3.1 En kort historisk tillbakablick på religion som ämne.....	12
3.2 Läroplanen för gymnasiet 1970.....	13
3.3 Allmänna mål och riktlinjer i Läroplanen för den frivilliga skolan 1994	14
3.4 Kursplan för gymnasieskolan, Lpf 94	14
3.5 Syfte och mål med religionskunskapen, Lpf 94	15
3.6 Lokal skolplan vid Luleå gymnasieskola	16
3.7 Förslag till ny kursplan för gymnasieskolan, GY 07	17
4. Ungdomars förhållande till religion och religionskunskap	19
4.1 Betyg	19
4.2 Ungdomars syn på religion och livsfrågor	21
5. Resultatredovisning	25
5.1 Enkätsvaren	25
6. Resultatdiskussion	31
6.1 Trovärdighet	37
6.2 Förslag till vidare forskning	38
7. Sammanfattning	39
Källor och litteratur	40
Litteratur.....	40
Elektroniska källor	40
Tidskrifter.....	41
Bilaga 1 – Email från skolförvaltningen i Luleå	42
Bilaga 2 – Enkät	43

1. Inledning

Religion är ett ämne som på ett eller annat sätt berör alla människor, eftersom det är mest sannolikt att ingen kan undgå att ställa de existentiella frågorna. Det förefaller som om religionen har fått en ökande betydelse genom globalisering och samhällets mångkulturalism. Inte minst har religionen som sådan blivit uppmärksammas i denna tid i och med konflikten som uppstod i samband med de s.k. ”Muhammedkarikatyrerna”. I denna globaliserade värld och det mångkulturella samhället ska människor mötas och sträva efter att leva tillsammans. Samtidigt som religionen tycks bli mer synlig vet vi också att den genom det svenska samhällets sekularisering, på samma gång blivit mindre betydelsefull för den enskilda människan. Detta betyder att vi som lärare ställs inför didaktiska problem. Vilket urval ska göras av det stoff som religionsämnet innehåller, så att detta blir en intressant och värdefull kunskap för våra elever?

I vårt mångreligiösa och mångkulturella samhälle, har skolans undervisning en viktig uppgift. Skolan ska förmedla en sådan undervisning som kan skapa förståelse och respekt för människors olikheter. Det vilar ett stort ansvar på oss alla, men i synnerhet på oss som lärare. Som lärare får vi en viktig roll i processen att skapa ett samhälle där alla människor med olika religioner och etniska bakgrunder ska känna sig välkomna och hemma.

Det är denna kommande uppgift som ligger till grund för våra nyfikna frågor om skolans undervisning i religionskunskap och därmed för vår uppsats. Syftet med denna uppsats, att undersöka vilken inställning 2000-talets ungdomar på gymnasienivå har till religionsämnet, har formulerats utifrån att vi själva finner religionsämnet vara ett av skolans viktigaste ämnen. Vår vision är att religionsundervisningen i ett mångkulturellt samhälle ska vara sådan att den stävar efter att undanröja motsättningar människor emellan. Vi tror att kunskap om oss själva och om de skilda religionerna, hur de kommer till uttryck i människors sätt att leva, kan bidra till att skapa ett samhälle där vi inte tänker i termerna ”dom och vi”.

1.1 Förändringar i samhället

Hur har samhällets förändringar påverkat religion och religiositet? Vårt svenska mångkulturella samhälle började ta form för flera hundra år sedan. Enligt Pia Karlsson som beskriver vägen till religionsfrihet i vårt land i boken *Religionsfrihet i Sverige* (1997) var kristendomen den enda accepterade religionen fram till 1600-talet. Kristendomen genomsyrade hela samhället och dess

kultur. I den arbetskraftsinvandring som pågick vid denna tid accepterades endast holländare och valloner eftersom de var kristna. Under 1700-talet skulle dock en rad förändringar ske som anses vara början på svensk religionsfrihet. På grund av växande industriella intressen deklarerade konung Karl XII fri religionsutövning för människor med muslimsk och judisk bakgrund. 1724 fick de anställda vid Jonas Alströmers allmänt kända fabrik möjlighet till fri religionsutövning under arbetstid. Därmed spred sig tanken på möjligheten att få utöva sin religion oavsett etnisk bakgrund.

Regeringsformen från 1809 anger att fri religionsutövning bör tillåtas så länge den inte stör rådande samhällsordning. Nästa viktiga steg mot frihet i religionen kom 1858 då konventikelplakatet avskaffades. Detta hade instiftats 1726 som ett förbud mot religiösa sammankomster utanför svenska kyrkan. 1860 gavs rätten till alternativa kristna samfund. Förutom industrialiseringen är 1600-1700-talets upplysningstid en viktig faktor i samhällets förändring. Denna tidsepok har fått stor betydelse för människors sätt att tänka i de existentiella frågorna, gudstron och världsuppfattningen. Upplysning innebar att det intellektuella förnuftet skulle råda, och att all kunskap skulle inhämtas med naturvetenskapliga metoder. Människor skulle inte längre vara bundna till kyrkans lära om människan och världen. Detta medförde att kristendomen som en självklar auktoritet för människors sätt att tänka och leva kom att ifrågasättas. Med det intellektuella tankesättet, som betonade det objektiva tänkande och ställde krav på att allt skulle gå att förklara på ett rationellt sätt, fanns det inte mycket rum för tanken på en Gud som bestämde historiens och människans utveckling.

Genom romantiken som avlöste upplysningstiden som historisk epok fick kyrkan en viss upprättelse. Romantiken var enligt idéhistorikerna Leif Eriksson och Christer Lundfall (2000) en protest mot upplysningens rationella koncept. En avsaknad och längtan efter det mystiska märktes inom främst det filosofiska och litterära området, men detta märktes även på den musik som skrevs under den romantiska perioden. I romantiken betonades fantasi, känsla och det subjektiva tänkandet. Även kyrkan deltog genom olika väckelserörelser i denna protest mot det rationella och objektiva tänkandet. Detta visar sig i de många frikyrkor som därmed växte fram i vårt samhälle, i och med det att det nyss nämnda konventikelplakatet avskaffades. Förutom arbetskraftsinvandring och industrialisering finner Norman Hampson (1993) att upplysning och romantik ledde till att enhetssamhället började falla sönder samtidigt som det sekulariserades, det vill säga att kristendom och kyrka fick allt mindre inflytande över religion och kultur.

En tredje viktig samhällsförändring som följde det moderna samhällets framväxt blir då 1862-års uppdelning i den borgerliga och den kyrkliga kommunen. Områden som tidigare ansetts vara självklara kyrkliga ärenden som skola, fattigvård och barnavård var inte längre kyrkans utan den borgerliga kommunens angelägenhet. Men oavsett denna uppdelning behöll kyrkan dock ett visst inflytande över skolan. Björn Skogar (1999) visar i sin pedagogiska forskning att skolans uppgift var att forma elevernas identitet med grunden i ämnena svenska, historia och kristendomskunskap. Detta förhållande sträckte sig fram till 1900-talets mitt, då nya formuleringar blev identitetsskapande, allteftersom den demokratiska skolan utvecklades. 1951 instiftades lagen om religionsfrihet i Sverige. Detta var en ytterst stor förändring, eftersom obligatorisk tillhörighet i den evangelisk-lutherska kyrkan varit en självklarhet för svensken. Lagen innebar, enligt Karlsson (1997), att envar när som helst hade rätt till att begära utträde ur den svenska kyrkan för att fritt välja religionstillhörighet. Världssamhälle, framtidstro och demokrati blev viktiga ord. Skogar (1999) uttrycker förändringarna så, att "nu var inte längre 'vi' det vi säga vi kristna, utan 'vi' som lever i det moderna samhället". Inte minst märks kristendomens minskade betydelse som samhällsideologi i den svenska regeringsformen från 1974 där det står att "all offentlig makt utgår från folket", vilket är en skillnad mot 1809 års regeringsform som fastställt att "kungen hade sin ställning av Guds nåde". 1958 upphörde slutgiltigt det kyrkliga inflytandet över skolfrågor då kyrkans inspektionsrätt över skolans arbete avvecklades. 1991 ersattes enligt Gustavsson (1997) den tidigare kyrkliga folkbokföringen, som hädanefter skulle skötas av skattemyndigheter på nationell och lokalnivå. Alla dessa förändringar har inneburit att religionen som en viktig samhällsfaktor tappat mark i vårt samhälle. Gustavsson (1997) finner att religionssociologisk forskning överlag visar att Sverige nu mera är ett av de mest sekulariserade länderna i Europa.

Den fortgående sekulariseringen visar sig tydligt i de så kallade nya religiösa rörelserna som började växa fram under 1960-talet, vilka brukar sammanfattas under begreppet New Age. Dessa nya religiösa rörelser, som ofta innehåller en blandning av västerländsk kristendom och österländska hinduiska och buddhistiska trosföreställningar kan ses som en ersättning för kristendomen som ideologi, och har olika betydelse för människor som utövar dem. En del ansluter sig till dessa då de ger möjlighet till svar på de existentiella frågorna, medan andra väljer att utöva New Age som en social gemenskap. Owe Wikström (1999) visar på att visar delar av New Age har tonat ned det religiösa innehållet för att istället betona att det handlar om stresshantering, psykoterapi och dylikt. Industrialismen, upplysningen, romantiken och

sekulariseringen och nya religiösa rörelser är alltså faktorer som förstås kan ha påverkat innehållet i skolans styrdokument.

1.2 Religionsämnets status och roll

Vilken status har då religionen som ämne i det sekulariserade och mångkulturella samhället? Religionsämnets nationella status klargörs tydligt av skolverket. Enligt skolverket är religion ett kärnämne, vilket innebär att det är en obligatorisk kurs som måste studeras av samtliga elever på gymnasieskolan. Skolverket skriver på sin hemsida att:

Ämnet religionskunskap är angeläget för ungdomar. Att tillsammans få bearbeta de livsviktiga frågorna om identitet, relationer, rättvisa och mening är lockande och meningsfullt enligt eleverna. Att dessutom få relatera svenska traditioner till en internationell kontext för att få en större förståelse för mångkulturalitetens rikedom och komplexitet gör inte ämnet mindre viktigt och meningsfullt. (<http://www.skolverket.se/sb/d/568/a/1981>)

Denna motivering, roll och betydelse som tillskrivs religionsämnet tolkar vi som att ämnet har en hög status. Det är ett ämne som är viktigt för att hjälpa ungdomar i deras personliga utveckling. Och som vi i ovan skriver i inledningen, bör det kunna bidra till att vårt mångkulturella samhälle ska fungera, vilket kräver respekt och förståelse för varandra. Vad det gäller lokalnivå medger skolverket att religionsämnet är svårbedömt. Det är inte bara den enskilda lärarens didaktiska urval som påverkar, utan även den skillnad som finns mellan till exempel matematik där svaren kan vara antingen rätt eller fel. Detta måste läraren vara medveten om. Risken finns att vi väljer att anpassa undervisningens innehåll till moment som lättare går att bedöma. Lärarnas frihet att styra ämnesinnehållet kan tyckas vara oroande, eftersom det kan leda till att lärare väljer att utesluta livsfrågorna. Mot bakgrund av denna oro menar skolverket, presenterat på <http://www.skolverket.se/sb/d/258#>, att de lokala styrdokumenterna, det vill säga enskilda kommuners skolplaner ska tydliggöra och konkretisera de nationella målen och betygskriterierna.

Skolverkets rapport om religionsämnet och dess status tolkar vi så, att det måste innebära en viss nationell variation på ämnesinnehåll och undervisning, då det ligger i skolans och lärares ansvar och intresse att formulera det exakta innehållet i lokala skolplaner.

För att ta reda på religionsämnets status på lokalnivå kontaktade vi Gunnel Löwdin, ansvarig för barn och utbildningsfrågor inom Luleå kommun. Löwdin förklarade i sitt svar att religionsämnet i Luleå har god status, och hon framhöll även att det är ett kärnämne som samtliga elever på gymnasieskolan måste studera (Bilaga 1).

1.3 Syfte och frågeställningar

Mot bakgrund av de didaktiska frågorna ställda i det mångkulturella och mångreligiösa samhället är uppsatsens syfte att undersöka gymnasieelevers inställning till religionsämnet. Vilken ställning och roll har religionskunskapen som ämne? Hur uppfattar elever religionskunskapens uppgift?

De grundläggande frågorna vi ställer är:

- Anser eleverna att religionsämnet är ett intressant ämne?
- Anser eleverna att de som samhällsmedborgare har nytta av religionsundervisningen?
- Anser eleverna att lärarens didaktiska urval stämmer överens med vad de själva vill att undervisningen ska innehålla?
- Överensstämmer den nya kursplanen GY 07 med elevernas önskemål och behov?

2. Metod

För att få svar på våra frågor om hur elever på gymnasienivå uppfattar religionsundervisningen har vi valt den kvalitativa metoden. För valet av denna metod har vi stöd av Trost (2005) som framhåller att en kvalitativ undersökning passar bäst när man vill förstå saker och ting. Den kvantitativa metoden passar sig bäst när vi vill mäta eller beräkna, och när motiverade svar inte är av direkt värde. En kvantitativ studie anger enligt Patel och Davidson (2003) en statistisk helhetsbild av procentenheter, hur många personer som tycker att någonting är bra respektive dåligt, medan den kvalitativa metoden belyser människors resonemang och reaktioner på ett bättre sätt.

Vi har valt att använda oss av enkäter med rum för öppna svar, vilket innebär att vi tillämpar den hermeneutiska tolkningsmetoden. Hermeneutik, som betyder tolkningslära, beskrivs av Patel och Davidson (2003) som en vetenskaplig riktning ämnad att tolka och söka förståelse för människan och hennes livsvärld. Vi kan förstå både oss själva och andra genom att tolka hur mänskligt liv, våra önsknings och avsikter, kommer till uttryck såväl i det talade och det skrivna språket som i handling. Hermeneutiken har fått stå för det tolkningssystem som används i kvalitativa intervjuer samtidigt som positivismen fått stå som tolkningssystem för kvantitativa undersökningar. Som hermeneutiker försöker forskaren förstå helheten i en studie genom att ställa de olika delarna i relation till helheten. Vi ska se helhet och mot denna tolka de olika delarna för att återigen få en så fullständig förståelse av helheten som det är möjligt. Under hela processen används den forskandes egen förståelse som verktyg. Det blir då viktigt att kunna leva sig in i den text vi läser eller förstå och känna med dem som vi intervjuar. Som forskare uppmanas vi dessutom av Patel och Davidson att ta med en rad olika tolkningar, men vi är dock fria att argumentera för vilken tolkning som vi uppfattar som den bästa.

Undersökningen baseras alltså på insamling av information genom enkät, utformad med öppna frågor. När vi arbetar med att samla in information gäller det att ha två saker i tanken, nämligen strukturering och standardisering. Hur mycket ansvar ska läggas på oss som intervjuar när det gäller frågornas utformning och i vilken ordning de ställs? Hur fritt kan de intervjuade tolka de frågor som ställs? Intervjuer med låg grad av standardisering görs när frågorna ställs i den ordning det passar under intervjun. Helt standardiserade intervjuer görs enligt Patel och Davidson (2003) när frågorna kommer exakt i samma ordning till alla intervjupersoner. Vår enkät är helt standardiserad då eleverna kommer att svara på samma frågor i samma ordning.

En helt strukturerad intervju innehåller mycket litet utrymme för intervjupersonen att svara, och vi kan förutse vilka alternativa svar som är möjliga att få. I en ostrukturerad intervju lämnas det större utrymme för intervjupersonerna, vilket vi kommer att göra. Används öppna frågor, frågor utan fasta svarsalternativ är graden av strukturering beroende av hur vi formulerar frågan.

Frågor kan formuleras så att det bara finns möjlighet att skriva till exempel ja eller nej. Sådana frågor är strukturerade. Det går också att formulera frågor så att vi lämnar svarsalternativet fritt och dessutom frågar efter motivering till det svar som lämnats. Våra enkäter som vi använder oss av har en hög grad av standardisering med låg grad av strukturering. Här är det också viktigt att tänka på att vara tydlig vid utformningen av frågeformuläret. Språket ska vara av sådan form att samtliga svarare kan uppfatta enkätens frågor och därmed också med lätthet besvara dem. Trost (2005) påminner dessutom om att frågeformulärets struktur ska vara av sådant slag att det håller sig till det ämne som avser att undersökas.

2.1 Urval och genomförande

Vi har för vår undersökning valt en klass på en gymnasieskola i Luleå kommun. Urvalet är bestämt av att dessa läser eller har läst religion. Klassen består av 23 elever men vid undersökningstillfället deltog endast 17 svarande. Dessa 17 elever var av blandat kön i ungefär lika stora andelar.

Ur generell synvinkel, menar Trost (2005), är det viktigt att ha några saker i åtanke för att det ska bli en bra undersökning. De som ska svara på frågorna kan ha eventuella funderingar om frågornas upplägg eller liknande, och därför kan det vara viktigt att förklara och klargöra denna information för eleverna innan formuläret utdelas. Det är även viktigt att vid undersökning, ha vetskap om att svararen kan ha för avsikt att sabotera undersökningen med svar som inte stämmer överens med dennes egentliga uppfattning om frågan. Vidare påminner Trost om att vi som undersöker måste tänka på att skapa en god relation med eleverna när vi är på plats. För att undersökningen ska kunna genomföras väl måste eleverna få en positiv bild av oss vid vårt möte och samtidigt bör inte de svarande ha någon form av personlig relation till oss sedan tidigare. Vår undersökning inleddes med att vi presenterade oss för eleverna och berättade om vad vårt ärende var. Vi klargjorde att undersökningen var av enskild art, alltså att det var viktigt att eleverna svarade utifrån sig själva utan att bry sig om vad eventuellt elever och lärare tycker samt att frågorna kommer behandlas med anonymitet. Det vill säga att eleverna inte behöver ange sina namn. Detta för att inte eleverna ska känna sig begränsade. Eleverna fick ett lektionspass på 40 minuter på sig för att svara på våra frågor och vi var närvarande hela tiden

för att kunna svara på eventuella frågor omkring frågornas utformning eller om någonting annat var oklart.

3. Styrdokumentens innehåll

Med tanke på de samhällsförändringar som skett, förstår vi att mycket i skolans styrdokument har förändrats över tid. Vi såg inledningsvis att begrepp som världssamhälle, framtidstro och demokrati har blivit viktiga begrepp samtidigt som kristendomen förlorat sin tidigare betydelse som samhällsideologi i det mångkulturella och mångreligiösa samhället. Religionen har som en viktig samhällsfaktor tappat mark, åtminstone vad det gäller den svenska samhällskulturen. I detta avsnitt kommer vi därför att först ge en tillbakablick på religion som ämne. Därefter redogör vi kort för den läroplan som utkom 1970. I denna kan vi se hur arbetet i skolan ska bedrivas, vilka mål och riktlinjer undervisningen ska vara inriktad på. Därefter lyfter vi fram det nu gällande styrdokumentet, *Läroplan för den frivilliga skolan 1994*, (Lpf 94) och den tillhörande kursplanen för att jämföra den med den lokala skolplanen som utarbetats av den gymnasieskola där vi genomfört vår undersökning. Avsnittet avslutats med en beskrivning av innehållet i den nya kursplanen som väntas tas i bruk 2007.

3.1 En kort historisk tillbakablick på religion som ämne

I *Sveriges allmänna läroverksstadgar* ifrån 1905, som samtidigt var läroplan, anges att läraren varje morgon ska anordna bön, sång och bibelläsning innan skolans arbete började. Vidare säger § 9 att en elev, som tillhör en annan tro än kristendomen kan tillsammans med målsman göra en skriftlig ansökan om att befrielse från undervisning i kristendom. Ett villkor för att detta skulle vara möjligt var att målsmannen skulle kunna ge en likvärdig undervisning i hemmet istället. Dessa två exempel visar på hur de samhällsförändringar vi inledningsvis talade om på sikt påverkar läroplanernas innehåll. En nyhet för 1919 år läroplan var att varje ämne fick en målformulering. Kristendomsundervisningens roll var enligt Undervisningsplanen för rikets folkskolor att:

... främja lärjungarnas religiösa och sedliga utveckling, giva dem en efter deras mottaglighet och behov avpassad kunskap om kristendomens uppkomst, innehåll och utveckling. (Kungliga skolöverstyrelsen, Undervisningsplan för rikets folkskolor, 1919, s.12)

Agneta Linné (2001) beskriver hur katekesen upphörde att vara skolans mest grundläggande lärobok. I stället för katekesundervisningen skulle bibeln vara grunden för undervisningen. Jesus bergspredikan var det centrala som läraren skulle lyfta fram och tolka. Eleverna skulle studera Jesu etik och berättelser om "den snälle Jesus", de äldre skulle även studera kyrkohistoria. Efter andra världskriget och dess följder lyfte skolkommissionen fram en vision

om en demokratisk skola som utbildar eleverna att bli fria och självständigt tänkande människor. Om undervisningen i religion sägs att:

Lärjungarna äger rätt till saklig upplysning om de stora ideologiska och samhällsliga stridsfrågorna och bör på grundval härav själva sedan arbeta sig fram till en personliguppfattning, hos lärjungarna skall grundlägga vördnad och aktning för vårt folks och mänsklighetens kulturarv, för människovärde, frihet och fred, bör det och kan endast ske på denna fria väg. (Linné, 2001, s. 38f)

Gunnar Rickardsson visar i *Svensk utbildningshistoria* (2004) att skolkommissionen inte bara rekommenderade bibelns etiska exempel, utan att även exempel ifrån vardagslivet och skönlitterära böcker ansågs vara till nytta för elevernas fostran. I slutet av 1960-talet utvecklades en utbildningsmodell som skulle sätta eleven i centrum, och dessutom var det inte längre enbart kristendom som skulle studeras utan alla olika livsåskådningar och religioner. Linne (2001) framhåller förändringen från fostran till främjandet av elevernas utveckling. Den personliga utvecklingen var det viktigaste.

3.2 Läroplanen för gymnasiet 1970

Läroplanen från 1970 anger att gymnasieeleven ska utvecklas till en harmoniskt, duglig, fri, självständig och ansvarstagande samhällsmedlem. Läroplanen talar om ett samhälle i utveckling och att skolan måste anpassas efter både elevens och samhällets utveckling. Skolan får absolut inte vara isolerad ifrån samhället. Ett av de starkast lysande målen i *Läroplanen för gymnasiet 70* är att utveckla ett självständigt och kritiskt betraktelsesätt hos eleven. Den talar också om att den internationella kontakten förutsätter förståelse för andra folks religion och kulturella förhållanden. Något som mycket tydligt framgår är att undervisningen ska vara objektiv, saklig och allsidig. Det står att kravet på allsidighet blir särskilt aktuellt när det gäller att behandla livsåskådningar, ideologier, värderingar och överhuvudtaget andra kontroversiella frågor.

Kursplanen behandlar och visar på det som för varje specifikt ämne skall förmedlas till eleverna. *Läroplan för gymnasieskolan 1970* anger följande mål:

Eleven skall genom undervisningen i religionskunskap skaffa sig kunskap om olika åskådningars innehåll, orientera sig om väsentliga moraliska och religiösa problem särskilt i vår egen tid, öka sin kunskap om kristendomen och viktiga icke-kristna religioner samt med bevarad tolerans mot andras

uppfattning uppöva sin förmåga till självständigt ställningstagande i livsåskådningsfrågor. (Friberg, 1983, s. 249)

Morgonsamlingarna som tidigare ändrats från bön till samling togs nu bort helt. Denna läroplan för gymnasiet var långlivad. Den var en måttstock för lärarna fram till 1994 då den ersattes av *Läroplan för den frivilliga skolan 1994*, (Lpf 94.)

3.3 Allmänna mål och riktlinjer i Läroplanen för den frivilliga skolan 1994

I *Läroplanen för den frivilliga skolan, 1994* (Lpf 94) anges att skolan och dess verksamhet skall bedrivas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och att yrkeskategorier inom skolan ska främja aktningen för varje människas egenvärde. En av skolans viktigaste uppgifter är att förmedla och hos eleverna förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på. Människolivets okränkbarhet, människans frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet mot svaga och utsatta är enligt läroplanen viktiga att både förmedla och gestalta. Med hjälp av etik enligt kristen tradition och västerländsk humanism skall rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande förmedlas till eleverna. Undervisningen ska vara icke-konfessionell och skolans uppgift är att låta varje elev finna sina egna värderingar och unika egenart. Främlingsfientlighet och intolerans ska bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. Eftersom det svenska samhället internationaliserats ställs höga krav på elever att leva med och förstå de värden som ligger i en kulturell mångfald. Skolan har en skyldighet att stärka förmågan att leva sig in i andra elevers villkor och värderingsgrunder. Tomas Bergqvist (2003) framhåller att dessa riktlinjer som undervisningen ska följa är tänkt att främja elevers utveckling, och förbereda dem för ett fungerande samhällsliv. Viktigt för oss som blivande gymnasielärare är att tänka på att vi genom speciella anvisningar blir ålagda att klargöra vårt samhälles grundläggande värden och diskutera olika uppfattningar och problemställningar, samt vilka konsekvenser de olika uppfattningarna kan leda till.

3.4 Kursplan för gymnasieskolan, Lpf 94

Undervisningen i religionskunskap på gymnasienivå är uppdelat i två olika kurser, Religionskunskap A och Religionskunskap B. Som vi tidigare angett så är Religionskunskap A en kärnämneskurs. B-kursen läses av de program med inriktning mot kultur och samhällsvetenskap på samhällsvetenskapliga programmet, men denna kurs går även att fritt välja till för dem som vill. Religionskunskap A bygger på grundskolans utbildning och lägger

stor vikt vid de etiska och moraliska frågorna och människors olika livstolkningar. Kursen syftar till att visa att religion och olika livsåskådningar är fullkomligt naturliga delar av en människas liv. Dessutom är syftet att eleverna ska nå fram till ett eget ställningstagande i dessa frågor. Det är också meningen att A- kursen ska anknyta till elevens valda inriktning. Religionskunskap B som bygger på A- kursen breddar och fördjupar kunskaper och färdigheter inom tros och livsåskådningarnas områden. Eleverna får i denna kurs välja utifrån sina egna behov och vald studieinriktning.

3.5 Syfte och mål med religionskunskapen, Lpf 94

Syftet med religionskunskapen i vår nuvarande läroplan är först och främst att ge eleverna möjligheten att reflektera över existentiella samt etiska frågor utifrån olika perspektiv, och att komma till insikt att människor förstår dessa frågor på olika sätt. Religionskunskapen skall bidra till att eleven får kunskap om olika trosuppfattningar och livsåskådningar så att de själva ska kunna värdera och ta ställning till de olika frågorna. Ämnet skall dessutom ge kunskaper om olika etiska frågeställningar som eleven kan möta ute i samhället. Dessa mål har som syfte att eleven ska få en ökad förståelse för andra människor som tolkar annorlunda än den enskilde eleven.

De mål som undervisningen ska sträva mot och de kunskaper som den studerande skall ha nått avslutad kurs beskrivs enligt *Läroplanen för den frivilliga skolan, 1994* (Lpf 94) så att eleven ska:

- Kunna reflektera över och formulera sig kring livsfrågor samt religiösa och etiska frågor. Ha kunskap om kristendomens påverkan på det svenska samhället, dess grundläggande värderingar, traditioner och uttryck.
- Ha kännedom om de stora världsreligionernas tro och livsuppfattning och om grunddragen i några nya religiösa rörelser.
- Kunna urskilja karakteristiska drag i religiösa föreställningar och myter från olika religioner och tider.
- Ha kunskap om grundtankarna i några icke-religiösa uppfattningar.(Lpf 94, s.29-30)

Att skolan ska förmedla värden och vara i överensstämmelse med kristen tradition och västerländsk humanism visar att en långvarig förändringsprocess har brutits, därigenom att vi

nu igen betonar den kristna traditionen i skolan. Men enligt Ola Sigurdsson, i *Den goda skolan* (2002), blir begreppet kristen tradition i läroplanen endast ett symboliskt begrepp, eftersom det inte refereras till något specifikt kristet moraliskt innehåll. Han menar vidare att de värden som anges är ett allmänt värde som står helt i överensstämmelse med FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. Sigurdsson spekulerar över huruvida den kristna betoningen kan vara en politisk kompromiss hos de borgerliga partierna som satt vid makten då den nya läroplanen togs i bruk. En annan tänkbar orsak till att den kristna traditionen har lyfts fram är enligt Sigurdsson en "tillbakablick", ett steg bakåt till en tidigare så enhetlig beskrivning av samhällets etiska hållning. Trendanalytikern Göran Alldén menar i tidskriften *Metro* (2006) att det pågår en återgång, att det finns ett sug efter de värderingar som fanns i mitten av 1900-talet. Alldén menar vidare att vi vant oss vid att matas av saker som först fungerat som kickar, men att hjärnan nu tröttnat och en motsatt trend har bildats. Vi människor drömmer oss tillbaka och romantiserar om hur det var förr i tiden.

3.6 Lokal skolplan vid Luleå gymnasieskola

Vid den gymnasieskola där vår undersökning ägt rum finns en lokal skolplan för religionsämnet. Denna är en klar avspeglning av *Läroplanen för frivilliga skolan* (Lpf 94). Under rubrikerna fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet anges skolas mål och syfte med Religion A:

1. Fakta

Eleven skall ha viss kunskap om kristendomens och några andra världsreligioners tro och uttryckssätt. Exempel på sådan kunskap är våra traditioners ursprung och religiösa betydelse, heliga skrifers uppkomst och funktion, viktiga personer, gudsbild, människosyn och frälsningsbegrepp.

2. Förståelse

Eleven skall kunna förklara betydelsen av religion i olika kulturer, se hur religioner förändrats över tid och förstå/förklara och konsekvens av förändringen. Eleven skall förstå hur kristendomen och några andra världsreligioner förhåller sig i aktuella samhällsfrågor såsom jämställdhet, demokrati och alla människors lika värde. En viss förståelse kring hur religionerna förhåller sig kring etiska frågor bör också uppvisas, kring exempelvis dödsstraff och abort. Eleven skall klara av att göra grundläggande jämförelser mellan religioner.

3. Färdighet och förtrogenhet

Eleven har förmåga att initiera, planera, genomföra, presentera och utvärdera en arbetsuppgift självständigt. Eleven kan med hjälp av viktiga begrepp förklara, se orsakssammanhang och göra relevanta och rimliga analyser av ett problemområde. Eleven bör ha förmåga att angripa ett problem utifrån flera olika synvinklar. Eleven förstår religionens betydelse i dagens värld och kan sätta in enskilda händelser i dess religiösa sammanhang.

Denna lokala skolplan anser vi överensstämma med skolverkets nationella läroplan. Den är kortfattad och har en tydlighet i sitt innehåll som förenklar arbetet för religionslärare (Bilaga 2).

3.7 Förslag till ny kursplan för gymnasieskolan, GY 07

I skrivande stund håller en ny kursplan på att utvecklas, GY 07 Detta görs, enligt skolverket, för att utkristallisera ett tydligare syfte för undervisningen inom religionsämnet. I denna finns dessutom en del förändringar gällande målen som förväntas innebära en bättre och bredare utbildning. Skolverket har publicerat de nya kursplanerna på sin hemsida, <http://www.skolverket.se/gy-07>, även om de inte ännu är helt fastslagna. Dessa nya kursplaner är viktiga för vår undersökning eftersom en av våra frågor gäller huruvida den nya läroplanen stämmer överens med elevernas behov och önskemål om vad religionsundervisningen ska innehålla.

När det gäller innehåll och mål ska ämnet religionskunskap som tidigare ge kunskap om livsåskådningar, religioner, existentiella och etiska föreställningar som berör det samhälleliga livet.

Studierna ska bidra till att eleven får möjlighet att reflektera över och ta ställning i livsfrågor och i frågor om tro och värderingar. Den nya läroplanen nämner den mångkulturella situationen och menar att det krävs att människor med olika trosuppfattningar och värderingar rättar sig efter de demokratiska värdena, trots skillnad i det kulturella livet. Med hjälp av skolans undervisning ska eleverna få en förmåga att både se sin egna och andras livsåskådning i ljuset av mänskliga rättigheter och tillhörande förpliktelser.

De etiska reflektionerna inom ämnet ska bidra till att eleven utvecklar sin egen självuppfattning samt förhållandet till andra människor. Etiken har i den nya kursplanen fått nya förpliktelser, den ska nu innehålla frågor som rör jämställdhet, sexuell identitet och frågor som berör detta.

Skolan ska upplysa om hur människor berörs av mångfald och identitetsskapande livssyner som kännetecknas av det moderna samhället vi nu lever i, detta ska göra att eleverna får goda förutsättningar till att en personlig utveckling.

Religionskunskapen ska bestå av tre olika kurser. Den första kursen kallas för religionskunskap 1. Denna kurs är ett kärnämne och läses av alla. Kurs 2 och 3 läses av klasserna som läser samhällsvetenskapliga programmet med inriktning på samhällskunskap.

Följande mål som klart och tydligt sätter människan i centrum finns angivna: Eleven ska utveckla sin egen livssyn, sina insikter om religioner, om kristendomens betydelse för svensk kultur och svenskt kulturarv och om olika religiösa traditioners innehåll och betydelse för den trosmässiga mångfald som kännetecknar samhället, förståelse av hur tros- och värdeföreställningar är utformade i olika traditioner, inom religioner och profana livssyner, samt förmåga att urskilja hur tro och etisk grundsyn hänger samman med olika ställningstaganden i samhällsfrågor och livsstilar, förmåga att identifiera och beskriva olika förhållningssätt i etiska frågor, även yrkesetiska principer, förmåga att beskriva och tolka existentiella valsituationer och livsfrågor utifrån begrepp som mening och identitet, insikter i hur mångfalden i människors livsmönster skapar behov av en kommunikativ demokrati i utvecklandet av synen på rättvisa, jämlikhet och ömsesidigt beroende och fördjupad kunskap om hur religion och religiösa traditioner kan ha betydelse i konflikt- och fredsprocesser. (<http://www.skolverket.se/sb/d/1061>)

Frågor som rör kön, sexuell identitet har nu blivit en del av religionsämnet. Detta är frågor som är högst aktuella i vårt nuvarande samhälle och kommer enligt Ulf Jämterud, (2006) lärarutbildare på lärarhögskolan i Stockholm, att bringa de olika ämnena närmare varandra. Utbytet däremellan finner han som mycket intressant då flera ämneslärare blir inblandade i undervisningen. Jämterud finner att denna form av integrering ger en intressant och bra utbildning.

4. Ungdomars förhållande till religion och religionskunskap

Eftersom vi, med tanke på eleverna, antar att betyg och intresse är relaterade till varandra ska vi göra en kort redogörelse för hur eleverna klarar godkänt i ämnet religion. Därefter presenterar vi ungdomars inställning till religionsfrågor.

4.1 Betyg

När läraren ska sätta betyg på sina elevers kunskaper finns angivet kriterier inom området livsfrågor, etik samt tro och tradition som hjälp för att bedöma om eleverna uppfyllt målen. I ämnet religion finns kriterier som visar kraven för godkänt, väl godkänt och mycket väl godkänt. Men vad det gäller området livsfrågor och livstolkning finns endast angivet kriteriet för mycket väl godkänt. Kriteriet för mycket väl godkänt är följande:

Eleven visar hur olika sätt att förhålla sig till olika livstolkningar medför konsekvenser för sättet att leva och handla.

Eleven argumenterar för ett eget sätt att tolka livet med respekt för att andra har rätt till sin livstolkning. (<http://www.skolverket.se/sb/d/568/a>)

Det är svårt att sätta betyg på innehållet i en människas åsikter och värderingar. Därför finns det också endast ett kriterium för vad som krävs av eleven för godkänt i etik, tro och tradition som en del av religionsundervisningen. Vad som gäller för godkänt betyg i religionskunskap kan vi sammanfatta så, att det handlar om att förstå det mest grundläggande inom ämnet, kunna uttrycka sina tankar och kunna jämföra olika livsåskådningar med varandra. För högsta betyg ska eleven kunna tillämpa sina kunskaper på ett sätt som visar att han eller hon kan relatera dessa till aktuella samhällsfrågor, såsom kvinnoyn samt se frågan i ett historiskt perspektiv. Vår mening är att det kan tyckas att ett godkänt betyg skulle vara någonting alla elever ska kunna klara av. Vi spekulerar fritt när vi påstår att de elever som inte uppnår godkänt i religionskunskap A mest sannolikt har en mycket hög frånvaro, vilket då motiverar betyget icke godkänt. Ett högre betyg kräver en hel del av eleven, enligt betygskriterierna. Vi menar dessutom, även detta av egen erfarenhet, att elevernas betyg baserar sig på skriftliga prov och skriftliga arbeten, inte på samtalet i klassrummet. I dessa samtal har vi egen erfarenhet av att de flesta elever visar en förståelse för samhällsfrågors koppling till religion, vilket även kursplanen ställer som ett krav i sina betygskriterier.

Att se på elevers uppnådda betyg i religionskunskap under åren finner vi vara intressant då vi antar att betyget speglar intresset för ämnet. Är en elev intresserad av ämnet går han eller hon först och främst till lektionerna och väl där försöker eleven, om ämnet framställs på ett sånt sätt så att det väcker intresse, vill göra sitt bästa och försöka tillägna sig de olika områdena som ämnet innehåller. Av egen erfarenhet kan vi tänka oss att högt betyg hör samman med större intresse och lågt betyg med bristande eller inget intresse för ämnet. Bristande intresse är till stor del, enligt vår mening, relaterat till läraren.

Skolverket har genomfört studier och samlat statistik, presenterad på www.alcazar.skolverket.se, över antalet elever som uppnått betyget godkänt i ämnet religionskunskap på gymnasiet i hela Sverige, Norrbotten och i Luleå under åren, 1997, 2000 och 2005. Studien anger följande:

Godkända elever i Sverige

2005 - 94,7 %

2000 - 93,2 %

1997 - 94,5 %

De program där eleverna uppnådde högst andel godkänt år 2005 var det naturvetenskapliga och det samhällsvetenskapliga programmet. Betygen i religionskunskap för naturvetarna och samhällsvetarna låg allmänt relativt högt över medelantalet av totalt godkända elever i Sverige. I religionskunskap anges 98,9 % respektive 98,1 % godkända elever. De program som klarade sig sämst enligt statistiken för hela Sveriges gymnasieskolor 2005 var det individuella programmet där bara 64,1 % fick godkänt. På fordonsprogrammet uppnådde 72,8 % betyget godkänt. Detta är inga överraskande siffror, då det är allmänt känt att elever på de vetenskapliga programmen oftast har det lättare med de teoretiska ämnena, i jämförelse med de praktiska programmen. Här handlar det med all sannolikhet också om det personliga intresset för ämnet.

Godkända elever i Norrbotten

2005 - 96,9 %

2000 - 93,3 %

1997 - 94,5 %

I Norrbottens län var det under 2005 energiprogrammet som klarade sig bäst med 100 % godkända elever, tätt följt av samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga programmet som hade 99,7 % respektive 99,6 % godkända elever.

Godkända elever i Luleå

2005 - 95,8 %

2000 - 92,4 %

1997 - 96,5 %

År 2000 nådde endast 92,4 % godkänt. Detta var 0,8 % under snittet för hela Sverige och 0,9 % under snittet för länet Norrbotten. Förra årets statistik visar att Luleå åter tagit sig över strecket för vad som var genomsnittet för hela Sverige. Något som är anmärkningsvärt är dock att religionsämnet var tillsammans med idrott och hälsa det ämne av kärnämnen som minst andel av eleverna uppnådde godkänt. De program som klarade religionsvetenskapen sämst var fordonsprogrammet där endast 68,8 % klarade godkänt samt teknikprogrammet som hade 87,9 % godkända elever. Noterbart är att det under 2005 fanns en handfull program där alla elever uppnådde betyget godkänt, både teoretiska och praktiska program. Dessa program var följande: byggprogrammet, elprogrammet, medieprogrammet, omvårdnadsprogrammet samt det samhällsvetenskapliga programmet, (<http://alcazar.skolverket.se/portal>)

Av statistiken att döma kan vi säga att det svängt markant i andelen godkända elever. År 2000 var siffrorna överlag låga, men år 2005 hade dessa ökat i Sverige, Norrbotten och i Luleå kommun. Vi kan också generellt säga att de teoretiska programmen klarar sig bättre än vad de praktiska gör men också att den senaste statistiken över Luleå visar att fyra av de fem ämnena som var hundra procentiga var praktiska eller åtminstone delvis praktiska.

4.2 Ungdomars syn på religion och livsfrågor

Ett skäl till att vara intresserad av ungdomars tankar om religion och livsfrågor, och syn på religionsämnet och dess innehåll är enligt Ulf Sjödin (1999) att det indikerar vad som tenderar att bli de rådande uppfattningarna i framtiden. Vidare menar Sjödin med stöd i Ronald Ingleharts forskning, att ungdomars värderingar som skolan och religionsundervisningen hjälper till att forma i stort sett är en livslång inlärning. Enligt Ingeharts teori förändras inte våra värderingar nämnvärt under livets gång, utan de värderingsförändringar som sker i samhället

har att göra med generationsskiften och en förändrad socialisering. I och med den sekularisering vi nämnde i inledningen, och att andra livsåskådningar från andra delar av världen och andra kulturer konkurrerar med kristendomen fungerar inte socialisationen som tidigare. Dagens ungdomar får en annan fostran med avseende på kristendomens roll och därmed en annan syn på religionskunskapen i jämförelse med tidigare generationer. I dagens skola ingår inte bara traditionella religioner utan ämnet inkluderar även till exempel ateistisk humanism, existentialism och marxism. I Sjäödin studie, genomförd 1994, fick gymnasieeleverna ta ställning till vilket inslag i religionsämnet de tyckte var viktigast. De olika kategorierna var livsåskådningar, livsfrågor samt det ockulta. Av undersökningen att döma tyckte eleverna att livsfrågorna var viktigast, samtidigt som de ansåg att de olika livsåskådningarna inte kunde ge svar på deras frågor. Detta kan enligt Sjäödin bero på att tidigare undervisning inte varit tillräckligt intressant eller bra nog, eller att de svar som ges känns inaktuella och irrelevanta. Men att det även kan bero på att tidigare lärare varit impopulära.

Sjäödin visar vidare att 91 % av de tillfrågade eleverna som tyckte att ämnet religion var viktigt också ansåg att livsfrågor var viktiga. Bland de elever som inte tyckte att ämnet religion var viktigt fanns ändå i stor utsträckning åsikten att livsfrågor var viktiga. Men Sjäödin ser en stor risk i en undervisning som är alltför centrerad kring livsfrågor. Risker ligger i att undervisningen blir allt för "terapeutisk" då ungdomarna i mycket kan stanna vid att enbart uttrycka sina egna tankar och känslor. Undervisningen visar att dagens gymnasieelever i stort sett anser att traditionellt kristna frågor inte är speciellt viktiga. Ungdomars förhållande och syn på livsfrågor och livsåskådningar har undersökts ett flertal gånger. Att undersöka deras inställning till dessa frågor är ytterst intressant, då vi kan dra slutsatser om hur de ställer sig till religionsämnet i stort. 1995 ställde Sjäödin frågan om gymnasieungdomar någonsin tänkte på meningen med livet. Svaren visade att hälften av ungdomarna tänkte på meningen med livet ibland eller ofta, det var bara drygt tio procent som uppgav att de aldrig tänker på meningen med livet. Samma resultat gav frågan, om de tänkte på döden. Drygt 20 procent svarade i samband med detta att de var helt övertygade att det finns ett liv efter döden, samtidigt som elva procent helt förkastade denna tanke. I en undersökning från 1999 gavs det en rad olika svarsalternativ till frågan vad som händer efter döden. Undersökningen resulterade i följande svar:

21 % En annan tillvaro i en värld efter detta

10 % Återfödelse

55 % Någonting men vet inte vad

15 % Ingenting

Svaren på frågan om det finns en högre makt kan vi sammanfatta så att 79 % tror på någon form av makt bortom det mänskliga, medan 9 % inte tror på något övermänskligt. 11 % är tveksamma, de vet inte vad de ska tro. Tidstypiskt är att endast 13 % tror på en personlig gud, vilket hör hemma inom den traditionella kristendomen:

13 % Det finns en personlig Gud

32 % Det finns en ande eller livskraft

34 % Det finns något men vet inte vad

11 % Jag vet inte vad jag ska tro

9 % Gud, ande eller livskraft finns inte

Intressant är sålunda att bara var tionde gymnasieungdom avfärdade tanken på en högre makt. Mycket intressant är också att två av tre valde alternativ som inte hör till de olika organiserade religionerna.

Med dessa undersökningar som bakgrund kan vi studera den undersökning som gjordes av skolverket 2003 på <http://www.skolverket.se/sb/d/761/a/3244>. Frågorna gällde huruvida eleverna uppfattade religionskunskap som ett roligt ämne, samt hur viktigt de anser att det är att uppnå goda kunskaper och färdigheter i detta ämne. Gymnasieungdomarna ansåg att generellt sett är ämnet roligt, 48 % tyckte att ämnet är ganska eller mycket roligt, samtidigt som 29 % ansåg att ämnet är ganska eller mycket tråkigt. Vi presenterar undersökningens resultat i sin helhet för att visa mer exakt på elevernas åsikter och tankar.

Religionsämnet är:

Mycket roligt 18 %

Ganska roligt 30 %

Varken roligt eller tråkigt 22 %

Ganska tråkigt 17 %

Mycket tråkigt	13 %
Vet inte	1 %

På frågan ”hur viktigt tycker du det är att uppnå goda kunskaper och färdigheter inom religionskunskap”, framkom det att bara 26 % ansåg att det är absolut nödvändigt eller mycket nödvändigt att uppnå goda kunskaper och färdigheter inom ämnet. En ännu större del, 28 % tyckte att det inte är så nödvändigt eller inte alls nödvändigt att uppnå kunskaper och färdigheter i ämnet. Detta kan enligt oss själva, och med stöd i Sjödins, bero på ett bristande engagemang från lärarens sida. På frågan om hur viktigt eleverna anser att det är att uppnå goda kunskaper och färdigheter inom religionskunskap gav eleverna följande svar:

Absolut nödvändigt	6 %
Mycket viktigt	21 %
Ganska viktigt	45 %
Inte så viktigt	23 %
Inte alls viktigt	6 %

Genom Sjödins forskning har vi fått en inblick i hur ungdomarna tänker och vad de tycker är intressant inom ämnet religionskunskap. Vi har också sett vad nuvarande styrdokumentet anser att eleverna ska betrakta och bearbeta, samt kort hur styrdokumentet utvecklats genom 1900-talet för att anpassas efter samhällsutvecklingen. I det följande presenteras vår egen undersökning genomförd i Luleå.

5. Resultatredovisning

Syftet med vår undersökning är att ta reda på elevers inställning till religionskunskapen som ämne inom gymnasieskolan. Vi har för vår undersökning, som vi tidigare nämnt under rubriken Urval och genomförande, valt en klass på en gymnasieskola i Luleå kommun. Klassen består av 23 elever men vid undersökningstillfället deltog endast 17. Dessa 17 elever var av blandat kön i ungefär lika stora andelar.

Det resultat som vi fått, genom att använda den kvalitativa forskningsmetoden, och enkäten (se bilaga 1) som metod för att samla svar, redovisar vi så att vi först återger de frågor vi har ställt till eleverna. I samband med att vi redovisar de givna svaren redovisar vi också ett urval av citat. Dessa citat återger vi i stort sett ordagrant. Då ändringar har gjorts är dessa gjorda i syfte att förtydliga och dessutom är ändringarna insatta i texten inom parentes.

De övergripande frågor som stod i centrum för vår undersökning var: Anser eleverna att religionskunskapen är ett intressant ämne? Anser eleverna att de som samhällsmedborgare har nytta av undervisningen? Anser eleverna att lärarens didaktiska urval stämmer överens med vad de själva vill att undervisningen ska innehålla? Överensstämmer den nya kursplanen (Gy 07) med elevernas önskemål och behov?

5.1 Enkätsvaren

1. Anser du att religionsämnet är ett intressant skolämne? Av de 17 tillfrågade eleverna svarade alla 17 att de anser att religion som ämne är intressant.

2. Anser du att din/dina lärare är engagerad i ämnet?

Av de 17 tillfrågade svarade alla 17 eleverna att de anser att deras lärare är engagerad i ämnet. Detta engagemang motiverades av eleverna på följande sätt:

”Han har mycket kunskap.”

”Han pratar med inlevelse om ämnet.”

”Han kan mycket och är villig att lära ut.”

”Han kommer alltid i tid.”

3. Anser du att religionskunskapen bidrar till din förståelse av människor från andra kulturer t.ex. invandrare?

På denna fråga svarade 17 av 17 elever att de anser att ämnet bidrar till förståelse. Elevernas kommentarer visar på vad i religionskunskapen som de anser bidra till deras förståelse.

Representativa svar för klassen är:

”Det är alltid lättare att förstå om man vet någons bakgrund, deras religion och etik.”

”Eftersom religionen ofta ligger väldigt mycket bakom människors livsstil så blir det lättare att förstå varandra genom religionskunskap.”

”Om man tycker att till exempel muslimer är konstiga så kan man få bättre kunskap om deras religion och då få bättre förståelse för deras konstighet.”

”Man får också en klarare bild av andra länders uppbyggnad åsikter osv.”

”Man får en större förståelse för varför invandrare klär sig som de gör.”

I dessa svar verkar eleverna vara helt överens, det var ingen som uttryckte något svar som pekar på annat.

4. Anser du att undervisningen i religionskunskap ger dig möjlighet att diskutera religion, livsfrågor och etiska moraliska frågor?

På frågan om eleverna anser att undervisningen i religionskunskap ger möjlighet att diskutera religion, livsfrågor, etik och moral var alla elever överens om att så är fallet. 17 av 17 anser att de för möjlighet till det.

5. Tycker du att dessa frågor är viktiga att diskutera?

Följande fråga om dem tycker att dessa frågor är viktiga att diskutera var det bara en av 17 som inte tycker det. De vanligaste motiveringarna vi fick är:

”Jag har alltid haft ett behov av att få diskutera och uttrycka mig om sådana frågor.”

”Med alla dessa livsåskådningar religioner och andra frågor så är det viktigt att kritisera och berömma för att analysera dem för att man sedan ska kunna välja på ett bra sätt.”

”Det är roligt och nyttigt att få tala om dessa tankar och få blöta och stöta dem med andras.”

En motivering som tyder på att dessa frågor inte är viktiga att diskutera är:

”Känner bara att det inte ger mig något speciellt.”

6. Rangordna vad du tycker är det viktigaste innehållet, näst viktigaste, minst viktigaste eller om du tycker att alla delar, livsfrågor, livsåskådningar eller etik och moral, är lika viktiga.

Alternativen eleverna fick välja mellan var:

1 = viktigast

2 = näst viktigast

3 = minst viktiga

4 = alla är lika viktiga

Alla som ansåg att alla är lika viktiga sattes sedan in som ettor i den övriga beräkningen för att kunna räkna ut ett snitt av vilket av de tre ämnen som eleverna ansåg vara viktigast, näst viktigast och minst viktigast.

Religion fick ett snitt på 1,18 vilket gör det till det ämne som eleverna anser är viktigast. *Etiska och moraliska* frågor hamnar på en andraplats med snittet 1,35 och det ämne som anses vara minst viktigt är *livsfrågor* eftersom det fick snittet 1,41.

7. Känner du att du kan öppna dig och diskutera fritt i klassen?

Frågan om eleverna känner att de kan diskutera fritt i klassrummet visade att alla 17 tycker att de kan göra det. Vi fick motiveringar som:

”Jag känner mig även säker med elever och lärare.”

”Klassen gör inte att jag känner mig underlägsen vilket gör att man vågar diskutera.”

”För att vi känner varandra tillräckligt bra för att diskutera och det är ju kul att diskutera.”

Dessa svar är generella för klassen. Motiveringar som avviker ifrån mängden är:

”Jag kan och vågar men jag har inte alltid så mycket att säga eller rättare sagt så har jag aldrig föredragit att uttrycka mig i skrift.”

Vi fick även ett svar där läraren kommenteras;

”Ett öppet klimat i klassrummet och framförallt bra uppgifter och frågeställningar från läraren.”

8. Tycker du att det är viktigt att få ställa frågor och diskutera?

På frågan om huruvida eleverna tycker att det är viktigt att få diskutera och ställa frågor är alla återigen eniga om att det är viktigt.

9. Har religionsämnet i skolan gjort dig mer intresserad av religion, livsfrågor och etik och moral?

På frågan om religionsämnet i skolan gjort eleverna mer intresserade av religion, livsfrågor och etik svarade 16 av 17 att så var fallet. Anledningar till att eleverna tycker att ämnet gjort dem mer intresserad kan vi se i följande citat:

”Jag har fått fler frågor att tänka på och fler sätt att tänka på.”

”Jag har alltid varit intresserad av religion men i och med att vi började läsa om religionen får man ett intryck och lite mer kött på benen.”

”En bra lärare som berättar på ett bra sätt då blir det roligare att lyssna.”

”En bra lärare och roliga ämnen.”

”Känns inte så roligt eller lärorikt.”

10. Just nu håller riksdag och regering på att ta ställning om en ny kursplan för religionsundervisningen i gymnasieskolan, vad skulle ämnet religionskunskap innehålla om du fick vara med och bestämma?

Frågan där eleverna fick berätta om vad de ville att den framtida religionsundervisningen ska innehålla om de får bestämma resulterade i svar liknande:

”Det är bra som det är.”

”Jag tycker det är bra som det är om jag ska vara ärlig.”

”Ungefär som idag med utrymme med mer direkta kontakter med religionerna och mer gästföreläsare.”

”Det skulle vara kul om fler från olika religioner kom och berättade om deras religion.”

”Man skulle kunna ägna mer tid till världsreligionerna islam och kristendom:

”Inget, med Roger som lärare är allt perfekt.”

11. Tycker du att religionsämnet ska vara ett obligatoriskt ämne på gymnasiet?

Den avslutande frågan där vi frågade om eleverna anser att religionsämnet ska vara ett obligatoriskt ämne på gymnasiet eller inte fick vi svaren att 13 av 17 tycker att det ska vara ett obligatoriskt ämne, och 4 av 17 ställer sig emot det. Vi har först valt att citera de svar som var generella för undersökningen:

”Man borde lära sig om andra religioner för att bekämpa bland annat rasism och kunskap.”

”Det är viktigt för att kunna förstå människor från andra kulturer.”

”För att religion har så stor påverkan på samhället och miljarder människor.”

De som ställer sig negativa till religionsämnet som ett obligatoriskt ämne ger motiveringar som:

”Jag tror ändå inte att alla känner att de har någon nytta av det medan andra känner att det är tråkigt.”

”Det är inget ämne man behöver i skolan.”

”Det går inte att tvinga folk som inte är intresserade av något, detta gäller religionen i synnerhet.”

6. Resultatdiskussion

Anser då eleverna att religionsämnet är intressant? Vår undersökning visar att religionsämnet intresserar elever. Av 17 elever med hälften tjejer och hälften killar i trean på gymnasieskolan i Luleå svarade hundra procent att de tycker att ämnet är intressant. Denna fråga hänger enligt vår mening ihop med frågan om vad eleverna anser om lärarens engagemang. Svaren vi fick var även där entydiga. Läraren i den undersökta klassen har enligt vår undersökning mest troligt hög status och anses mycket populär. Detta stämmer med Ulf Sjödin som vi såg mena att läraren som enskild individ kan vara skillnaden mellan om ämnet anses vara givande och intressant eller om det är trist och ointressant. Detta verkar stämma överens med denna klass. Det finns återkommande svar som visar att läraren har god kunskap, visar engagemang och är intresserad av ämnet. Detta bidrar naturligtvis till att religionskunskap som ämne också blir intressant, och då också upplevs som viktigt. Läraren uppfattas då som intressant. Enligt den lokala skolplanen som ligger till grund för den undersökta skolans undervisning stämmer väl överens med den nationella kursplanen för religionskunskap, vilket kan tydas så att eleverna i stort sett anser att det didaktiska urvalet som kursplanen förespråkar skapar intresse. Enligt 2003 års undersökning, genomförd av Skolverket, ansåg 70 % av gymnasieeleverna att religionsämnet var roligt. Begreppen roligt och intressant går kanske inte att jämföra, de kan ändå visa att vår undersökning inte stämmer med skolverkets. Här får vi mest sannolikt ha i åtanke att vår undersökning var av mindre skala än Skolverkets undersökning. En annan aspekt som vi tror påverkat det höga intresset är att vi intervjuade en klass från det samhällsvetenskapliga programmet, och att dessa elever anses allmänt mer intresserade av samhällsfrågor och religion jämfört med elever på de praktiska programmen. Detta går även att utläsa av betygen. Här har vi tidigare visat att elever på de vetenskapliga programmen generellt sett klarar religionskunskapen bättre än de praktiska programmen. År 2005 klarade till exempel alla på det samhällsvetenskapliga programmet i Luleå betyget godkänt jämfört med fordonsprogrammet där 68,8 % klarade godkänt i ämnet. Genomsnittet för godkända elever i Luleå var 95,8 %. Detta stämmer väl överens med vår undersökning som säger att eleverna uppfattar religionsämnet som intressant. Med tanke på att vi antar att betyg, intresse och lärarens förmåga relaterar till varandra är vår antagande att vi mest sannolikt skulle ha fått ett likadant resultat på frågan om ämnet är intressant om vi valt att intervjua samtliga elever på gymnasieskolan i Luleå. 16 av 17 svarade att religionsundervisningen gjort dem mer intresserade av religion, livsfrågor, etik och moral. Detta anser vi är mycket positivt. Om undervisningen leder till att eleverna blir mer intresserade av ämnet och dess innehåll, finns

större möjlighet att de efter avslutad kurs har kännedom om moraliska och etiska frågor, att de kan reflektera över dessa frågor och då själva kan ta personlig ställning till livsfrågor. Vi anser vi att intresset för ämnet är avgörande för att Lpf 94:s riktlinjer ska uppfyllas, vilket råder i vår undersökning.

Anser sig eleverna ha nytta av religionsundervisningen som samhällsmedborgare? På frågan om religionskunskapen bidrar till förståelse av människor från andra kulturer svarade eleverna att de som samhällsmedborgare har nytta av religionsundervisningen. Det visade sig att samtliga elever anser att ämnet främjar förståelse för andra medmänniskor. Eleverna verkar införstådda i hur mycket människors livsstil påverkas av vilken religion denna tillhör, och att det är lättare att förstå andra om vi vet deras religiösa tillhörighet och sociala bakgrund. Alla elever visade i sina svar att de förstår hur mycket religionen betyder för dem som är religiösa, att den styr deras liv. Det framkom även att förståelsen inte bara gäller för hur människor agerar, utan också hur länders politik och uppbyggnad påverkar, vilket är ett av kriterierna för att på gymnasiet få högsta betyg i religionskunskap. Att få eleverna i skolan att öka förståelsen kan kopplas tillbaka till 1919 års reform av religionsämnet där det första steget togs till att göra som det hette, "elever till fungerande samhällsmedborgare". Men detta skiljer sig ändå på ett grundläggande sätt. Då handlade det om att vara kristna samhällsmedborgare. Nu handlar det om att vara demokratiska goda samhällsmedborgare. Under 1900-talets andra hälft har förståelse för andra människor stått i centrum. Efter andra världskriget var ord som vördnad och aktning centrala begrepp. Undervisningen skulle vara objektiv och beröra alla religioner. I *Läroplanen för den frivilliga skolan 1994* (Lpf 94) som är den aktuella läroplanen efterlyser man att "främja aktningen för varje människas egenvärde". Den nämner också att det svenska samhället internationaliserats och att det ställs krav på eleverna att förstå olika värderingsgrunder.

Den nya läroplanen GY 07 som är under utarbetning använder inte begreppet internationalisering utan talat istället om det svenska samhället som mångkulturellt. Detta styrdokument förväntar sig att människor med olika trosuppfattning och värderingar rättar sig efter demokratiska värderingar. Av vår undersökning att döma har den skola vi undersökt klarat sig väl i uppgiften att förmedla religionens betydelse för människors sätt att tänka och handla. Svaren visar att undervisningen ökat förståelsen bland eleverna, även om vi inte vet i vilken utsträckning den ökat förståelsen. Svaren skiljer sig allt ifrån som vi nämnt förståelse för olika länders politik till varför vissa människor har en viss klädstil. Men kan elever säga sig ha

förståelse, men inte respekt för olikheter. Vi vågar anta att det förekommer en hel del av ”smygrasism”. Människor säger en sak, men tycker en annan. Detta är enligt vår uppfattning vanligare än vad vi i allmänhet tänker. Hur som helst arbetar skolan för att förebygga motsättningar i samhället genom religionskunskapen. Detta är en bra grund för våra elever och deras framtid som fungerande samhällsmedborgare, vilka också ska kunna leva tillsammans med och fungera med andra oavsett social och etisk härkomst eller religiös tillhörighet.

Anser eleverna att lärarens didaktiska urval stämmer överens med vad de själva vill att undervisningen ska innehålla? I Läroplanen för den frivilliga skolan (Lpf 94) står det klart och tydligt att elever ska kunna uttrycka sig i frågor som berör livet, etik och moral. Därför föll det naturligt att ställa frågan till eleverna om religionsundervisningen ger dem möjlighet att diskutera dessa frågor under lektionstid. Det är inte bara skolverket som, enligt direktiven för religionsämnet, anser att elever bör efter avslutad religionskurs kunna diskutera livsfrågor, moral och etik. Denna uppfattning delas även av eleverna på gymnasieskolan i Luleå. Med god majoritet ansåg de att det är viktigt att diskutera och ta upp frågorna. Motiveringarna bestyrker elevernas åsikter ytterligare då det visar att eleverna själva anser att de har ett behov av att kunna diskutera dessa frågor under lektionstid. Detta uttryckte en av dem så, ”Jag har alltid haft ett behov av att få diskutera och uttrycka mig om sådana frågor”, en annan elev menade att ”Med alla dessa livsåskådningar religioner och andra frågor så är det viktigt att kritisera och berömma för att analysera dem för att man sedan ska kunna välja på ett bra sätt.” Citaten visar tydligt att det faktiskt bland ungdomar idag finns ett stort behov av att diskutera livsfrågor och moral, och dessutom ta ställning till religionernas kulturella uttryck. Elevernas svar visar oss att det är viktigt att vi som framtida religionslärare är medvetna om behovet, och att vi gör våra didaktiska urval med tanke på att ge eleverna utrymme för dessa frågor. Alla motiveringar med undantag av ett visade på samma svar. De ovanstående citaten kan betraktas som representativa för den vikt klassen lägger vid möjligheten till diskussion. Den motsägande motiveringen: ”Känner bara att det inte ger mig något speciellt” kan tolkas på olika sätt. När vi arbetade med att sammanställa, analysera och tolka enkäterna var den spontana reaktionen att eleven i fråga överhuvudtaget inte hade reflekterat över frågan som ställdes. Det kan tänkas att elevens motivering grundades på ett bristfälligt engagemang i religionskunskapen, vilket är beklagligt då kursen enligt vår mening, ska vara en unik möjlighet för eleverna att ta upp sådana frågor som rör dem själva och deras egna liv. Denna möjlighet är specifik för religionsämnet i jämförelse med andra ämnen som till exempel matematik. En annan möjlighet är att eleven redan anser sig ha den livsåskådning som ger svaren på livsåskådningsfrågor som till exempel

meningen med livet. Men det finns också ett annat sätt att tolka svaret. Kanske är det så att eleven har svårt att uttrycka sig i muntliga diskussionsformer och därför föredrar att uttrycka sig på annat vis vilket också är en viktig pedagogisk och didaktisk fråga vi som blivande religionslärare och pedagoger måste vara medvetna om. I en klass med 20-25 elever måste vi komma ihåg att alla individer är olika och unika och därför kan det aldrig antas att diskussion i helklass eller i grupp är ett arbetssätt som passar alla.

På frågan om vad i religionsundervisningen eleverna tycker är det viktigaste att bearbeta fick vi något annorlunda svar än vad vi hade väntat oss. Innehållet som eleverna fick välja mellan var världsreligioner, livsfrågor samt etik och moral. Dessa skulle de rangordna genom att sätta en etta för den viktigaste, tvåa näst viktigast, trea minst viktigast eller fyra om de tyckte alla var lika viktiga. Resultatet som gavs visade att världsreligioner var det inom religionskunskapen som eleverna ansåg vara viktigaste innehållet. Etik och moral kom på andra plats och livsfrågor var det ämne som anses vara minst viktigt. Det som vi finner överraskande är att enligt undersökningar gjorda under mitten av 1990-talet var livsfrågor det mest populära inslaget i religionsundervisningen, även bland dem som inte tyckte att religionsämnet som helhet var intressant. Livsåskådningarna ansågs i mitten på 1990-talet vara det minst populära inslaget av religionsundervisningen då den inte kunde ge svar på elevers frågor kring livet. Livet ja, kan det tänkas att levnadssituationen förändrats för ungdomarna de senaste åren? Javisst har den det. Invandringen har fortsatt och vi lever nu ett ännu mera mångkulturellt samhälle vilket kan tänkas skapa behov hos eleverna att förstå klasskamrater, grannar och människor i allmänhet i samhället genom religion och på så sätt kan livsfrågorna ha kommit i skymundan för elevernas behov. Det kan också bero på i vilken grad de intervjuade eleverna bearbetat de olika områdena inom religionskunskapen. Har lektionstiden varit tillräcklig för att stilla elevernas frågor och nyfikenhet för de olika världsreligionerna? Det är inte helt otänkbart att livsfrågorna i denna klass fått för stort utrymme och på så sätt i slutet känns oviktiga. Detta såg Ulf Sjödin som studerat elevers intresse för religionskunskap. Han menade att om undervisningen blir allt för centrerad omkring livsfrågor riskerar den bli alltför terapeutiskt och bitvis intetsägande.

Att utvecklas som människa, personlig utveckling och finna sina egna vägar som det heter i läroplanerna har föreskrivits alltsedan *Läroplanen för gymnasiet 1970* (Lgy70). Detta hör enligt vår mening samman med livsfrågor. Att diskutera frågor om livet inte bara utvecklar personligheten, utan det skapar trygghet. Om denna diskussion anses vara oviktigt i skolan tänker vi att det diskuteras i något annat sammanhang i större utsträckning än för tio år sedan.

Ungdomarna kanske numera diskuterar livsfrågor med kompisar, familj och andra i sin närhet, kanske till och med på Internet. En annan synvinkel på varför eleverna inte anser att livsfrågor är viktiga att diskutera kan vara att det känns obekvämt att i klassen sitta och ”öppna sig”, detta är inte ett helt okänt problem, även om det inte visar sig i vår undersökning.

Resultatet på vår fråga om eleverna känner att de kan öppna sig och diskutera fritt i klassen visade att samtliga, det vill säga 17 av 17 elever, anser att de kan diskutera fritt i klassen. Detta är viktigt om de ställda målen i Lpf 94, att eleverna ska kunna diskutera livsfrågor, etik och moral under och efter avslutad religionskurs, överhuvudtaget ska uppnås. Här är det som vi tidigare nämnt viktigt att vi som blivande lärare ger det utrymme som krävs under lektionstid. I det didaktiska urvalet syns tiden för diskussion vara given, eftersom eleverna vittnar om diskussionsfrihet i sina motiveringar. ”Klassen gör inte att jag känner mig underlägsen vilket gör att man vågar diskutera” och ”För att vi känner varandra tillräckligt bra för att diskutera och det är ju kul att diskutera”. Känner eleverna att de överhuvudtaget inte kan öppna sig och diskutera fritt om viktiga frågor så har vi ett allvarligt problem, eftersom vi då inte kan uppnå skolverkets direktiv för den frivilliga skolformen gymnasieskolan. Lärarens frågeställningar framställs här också som viktiga eftersom det är ett argument varför det anses vara lätt att diskutera frågor omkring religionsämnet. Det är givetvis så att om det är känsliga ämnen som berör eleverna måste läraren tänka på att lägga nivån så att alla känner att de kan vara med att diskutera och framför allt att de vågar diskutera utan att känna att de inte framstår som ”konstiga” på grund av en viss åsikt. Dock fanns ett belegg av en elev som bevisar att diskussionsformer inte alltid är det ultimata arbetssättet i klassrummet. Eleven menade att ”Jag kan och vågar men jag har inte alltid så mycket att säga eller rättare sagt så har jag aldrig föredragit att uttrycka mig i skrift”. Detta är ett återkommande problem vi som lärare måste vara medvetna om. Hur vi än vill så är det så att alla diskussioner inte passar alla elever, och då måste vi ha alternativa arbetsmetoder till hands för att alla via sina förmågor ska kunna ta upp frågor som de anser vara viktiga. Vad det gäller frågan om det är viktigt att få diskutera och ställa frågor svarar eleverna med nästan hundra procentig majoritet att det är viktigt. Elevernas åsikter överensstämmer här överens med Lpf 94:s riktlinjer, som säger att ”förmåga att göra personliga ställningstaganden” är ett mål för religionsundervisningen.

När vi frågade eleverna om dem tycker att religionsämnet ska vara ett obligatoriskt ämne fick vi enligt vår mening alarmerande svar. Fyra av sju elever tycker inte att religionsämnet ska vara obligatoriskt. Detta tycker vi är en ganska hög andel, ungefärligt räknat en fjärdedel. Det

framkom dock att flerparten av eleverna tyckte att ämnet ska vara obligatoriskt och att deras motiveringar står helt i kurs med stöd och styrdokumentens mål att sträva mot. De elever som vill att religionskunskapen ska vara obligatoriskt ämne motiverar detta med att det främjar intoleransen mot främmande kulturer och att det ger förståelse för religionens påverkan i olika samhällen. Precis som den nya utarbetade kursplanen nämner den mångkulturella situationen i samhället verkar merparten av eleverna också förstå denna innebörd och därför anse religionsundervisningen som ett absolut nödvändigt ämne i skolan. Argumenten för religionsundervisningen som obligatoriskt ämne stannar vid förståelsen för andra kulturer och motverkandet av rasism. Det som framkommer av svaren från dem som inte anser att religionsundervisningen bör vara obligatorisk är att ämnet anses inte vara till någon nytta, och att det uppfattas som tråkigt. Att religionsundervisningen inte är till någon nytta motsäger elevernas tidigare svar, då alla 17 av de svarande ansåg att religionsundervisningen bidrar till förståelse för människor från andra kulturer. Bara en ansåg att religionsämnets frågor inte är viktiga att diskutera. Vad exakt det är i religionsämnet eleverna inte anser sig ha någon nytta av vet vi inte. Det kan tänkas att det bara är vissa delar som inte anses ha någon betydelse för eleverna. Att ett ämne anses vara tråkigt och därmed ett ämne som inte bör vara obligatoriskt är ett klassiskt argument, och något naivt enligt vårt sätt att se på saken. Vi såg i skolverkets undersökning ifrån 2003 att 30 % av eleverna anser att ämnet är tråkigt. Om vi jämför denna siffra med vår egen undersökning och frågan om huruvida ämnet bör vara obligatoriskt. Av dem som inte tycker att ämnet ska vara obligatoriskt anser 23,5 % att ämnet är tråkigt. Men att motivera att ämnet inte bör vara obligatoriskt genom att mena att det inte går att tvinga någon till intresse finner vi anmärkningsvärt. Detta svar tolkar vi som att eleven i fråga kan anse att religionsundervisningens mål är att "bli religiös". Men det är viktigt att ha i minnet att skolan under hela 1900-talet har förmedlat en undervisning som är icke-konfessionell och objektiv. Målet för undervisningen idag är att livsåskådningar ska presenteras på ett sätt så att eleverna själva får diskutera och själva få ta ställning till de olika religionerna. Detta verkar inte vara helt klar för eleven som känner sig tvingad att vara intresserad.

Överensstämmer den nya kursplanen GY 07 med elevernas önskemål och behov?

På frågan om vad de ville att den framtida religionsundervisningen ska innehålla gavs många svar som visar att eleverna överlag är nöjda med den religionsundervisning som nu bedrivs. Majoriteten av klassen tycker att undervisningen är bra som den är. Det som efterfrågas är gästföreläsare tillhörande olika livsåskådningar. Vi talar ifrån egen erfarenhet när vi menar att gästföreläsare är ett mycket populärt inslag i undervisningen, det är inte bara roligt att få träffa

människor med olika livsåskådningar utan det är ett bra sätt för eleverna att få ställa frågor utifrån sina egna funderingar. Som kursplanen beskriver, syftar B-kursen i religionskunskap till att fördjupa kunskaper och färdigheter inom tros och livsåskådningarnas områden. Här kan tyckas att det skulle vara obligatoriskt att möta hos människor som tillhör olika trossamfund och andra religioner. Detta menar vi kan leda till en ”automatisk” fördjupning av kunskaper inom ämnet. Det står ingenting om sådana möten i kursplanen utan det är antagligen en fråga om tid och engagemang ifrån lärarens sida, samt tillgängligheten till människor som skulle kunna komma till klassen eller till exempel moské för eleverna att åka till. Önskan om att ägna mer tid för världsreligionerna går att tyda på många olika sätt. Det kan helt enkelt vara så att läraren i sitt didaktiska urval, kanske på grund av eget intresse, inte valt att avsätta tillräckligt mycket tid åt ämnet. Men det kan även vara så att han inte kunnat lära ut på ett sätt som gör att eleverna känner att de kunnat tillägna sig kunskaper. En tredje orsak kan vara att det inte finns tillräckligt med tid för att hinna med allt stoff som ämnet religionskunskap innehåller. Lärarens intresse, ämneskunskaper och undervisningstid är faktorer som påverkar det didaktiska urvalet, och som på ett avgörande sätt i sin tur påverkar elevernas lärande. Vi kan inte dra några säkra slutsatser i denna fråga, men klart är att läraren spelar en oerhört viktig roll genom ansvaret för det didaktiska urvalet. Religionsämnetts alla delar måste få rum i undervisningen.

Avslutningsvis kan vi säga att det inte var någon som ansåg att frågan om sexuell identitet, vilket är ett nytt inslag i GY 07, är något som saknas inom religionsämnet. Det är i och för sig inte troligt att eleverna skulle koppla samman religion och sexuell identitet eftersom det tidigare inte tillhört ämnet. Men det kan även vara så att eleverna inte är så väl informerade om innehållet i den nu kommande nya kursplanen.

6.1 Trovärdighet

Begreppen validitet och reliabilitet handlar om undersökningens trovärdighet. Ger undersökningen oss möjlighet att dra trovärdiga slutsatser? Vi har strävat efter en välgrundad bakgrund till vår undersökning genom att studera förändringar i religion och samhälle. I vår undersökning som genomfördes genom en enkät har vi dessutom strävat efter att vara så tydliga som möjligt i formuleringen av frågorna. Innan vi delade ut enkäterna försäkrade vi oss om att eleverna förstod frågorna. Vi fanns dessutom hela tiden till hands för att ytterligare förklara eventuella oklarheter. Att frågorna var begripliga finner vi bestyrkt genom att svaren inte visar på missuppfattade frågor. Vi anser oss även ha varit neutrala i vår presentation och därmed inte påverka eleven att svara på ett visst sätt. Mot bakgrund av detta anser vi att vi fått underlag för att göra en trovärdig tolkning av elevernas inställning till religionsundervisningen. I vår

resultatredovisning har vi försökt att lyfta fram de mest talande svaren så att även läsaren själv kan bedöma trovärdigheten i undersökningen. Viktigt är också att tänka på att resultatet för vår undersökning inte är generaliserbart, det gäller endast för den av oss utvalda klassen.

6.2 Förslag till vidare forskning

Vår undersökning bjöd på ett par för oss överraskande resultat, vilket ger oss fog för att säga att det bör bedrivas vidare forskning kring dessa frågor. En viktig fråga är huruvida religionsundervisningen ska vara obligatorisk eller inte. Det vore intressant att forska vidare i denna fråga. Det vore också intressant att forska vidare kring varför eleverna har tappat intresset kring livsfrågor, som tidigare var det populäraste momentet inom religionskunskapen. Har det mångkulturella samhället väckt ett intresse för att förstå olikheterna mellan de olika kulturena och religionerna. Även i denna fråga behövs mer djupgående forskning. En annan inriktning på fortsatt forskning som är av intresse är skillnaden på killars och tjejers inställning till religionsundervisningen, och vad en eventuell skillnad kan bero på. Dessa förslag till forskning ger oss som lärare möjlighet att anpassa religionsundervisningen till samhällets förändring och elevernas behov av kunskap och utveckling.

7. Sammanfattning

Avslutningsvis kan vi för det första konstatera att eleverna anser att religionsämnet är ett intressant ämne, och att de anser att de som samhällsmedborgare har nytta av religionsundervisningen. Utifrån våra egna pedagogiska visioner om religionsämnet och den nu gällande läroplanen Lpf 94 anser vi att detta är ett positivt resultat. Med hjälp av religionsämnet anser sig eleverna utveckla tolerans och förståelse till människor med både svensk och utländsk bakgrund. Lärarens didaktiska urval stämmer delvis överens med vad eleverna själva vill att undervisningen ska innehålla, men det finns önskemål om direkta möten med människor med olika religionsuppfattningar och livsåskådningssätt. Det finns även ett visst önskemål om ytterligare tid och lära om de olika livsåskådningarna.

Innehållet i den nya kursplanen, GY 07, verkar överensstämma med elevernas egna önskemål och behov även om GY 07 inte innehåller några riktlinjer om att så kallade studiebesök är obligatoriska moment vilket var den största efterfrågan.

Vi upplever undersökningsresultatet som positivt eftersom elevernas visioner om religionsämnet överlag är överensstämmande med nu gällande och den kommande läroplanen. Eleverna har klara motiveringar och är medvetna och har klara motiveringar om varför religion är ett viktigt ämne som de har nytta av och det här anser vi är positivt med undersökningen. Men med tanke på denna medvetenhet om religionsämnets nytta och den positiva inställning som förekommer bland majoriteten tycker vi att det är märkligt att det råder en så pass stor skepsis mot religionsämnet som ett obligatoriskt ämne. En fjärdedel av klassen tyckte inte att det bör vara obligatoriskt eftersom de anser att tvång inte är det rätta medlet för kunskapsinhämtning. Det anser vi är negativt då de verkar ha gått miste om poängen med obligatoriska ämnen. Det handlar inte om att med våld försöka tvinga någon att lära sig, utan istället en möjlighet till att skapa förståelse och respekt för varandra.

Källor och litteratur

Litteratur

- Bergqvist, Tomas. 2003. *Lärohandboken*. Solna: ArtoDito.
- Eriksson, Leif och Lundfall, Christer. 2000. *Upplysningen och romantiken*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Friberg, Gunnel. 1983. *Lgy 70 Läroplan för gymnasieskolan*. Helsingborg: Schmidts boktryckeri.
- Gustafsson, Göran. 1997. *Tro, samfund och samhälle*. Örebro: Libris.
- Hampson, Norman. 1993. *Upplysningen*. Stockholm: Östlings bokförlag.
- Karlsson, Pia och Svanberg, Ingvar (red.). 1997. *Religionsfrihet i Sverige*. Lund: Studentlitteratur.
- Kungliga skolöverstyrelsen. *Undervisningsplan för rikets folkskolor*. 1920. Stockholm: Norstedt.
- Linné, Agneta, 2001. *Moralfostran i svensk obligatorisk skola* i Linde, Göran (red.) *Värdegrund och svensk etnicitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Patel, Runa och Davidson, Bo. 2003. *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.
- Richardsson, Gunnar. 2004. *Svensk utbildningshistoria*. Lund: Studentlitteratur.
- Sigurdsson, Ola. 2002. *Den goda skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Sjödín, Ulf. 1999. *Ungdomars religiösa värderingar* i Geels, Antoon, och Wikström, Owe. *Den religiösa människan. En introduktion till religionspsykologin*. Stockholm: Natur och kultur.
- Skogar, Björn. 1999. *Pedagogisk forskning*. Lund: LiberLäromedel / Gleerup.
- Skolverket. *1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna, Lpf 94*. 2006. Stockholm: Fritze.
- Trost, Jan. 2005. *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Wikström, Owe. 1999. *New Age - Tecken i tiden* i Geels, Antoon, och Wikström, Owe. *Den religiösa människan. En introduktion till religionspsykologin*. Stockholm: Natur och kultur.

Elektroniska källor

<http://www.skolverket.se/sb/d/568/a/1981> 2006-05-01

<http://www.skolverket.se/sb/d/258#listAnchor450> 2006-05-02

<http://www.skolverket.se/gy-07> 2006-07-12

<http://www.skolverket.se/sb/d/1061> 2006-04-04

<http://www.skolverket.se/sb/d/568/a/1982> 2006-04-22

<http://www.alcazar.skolverket.se> 2006-09-05

http://alcazar.skolverket.se/portal/page?_pageid=33,42695&_dad=portal30&_schema=PORTAL30 2006-04-06

<http://www.skolverket.se/sb/d/761/a/3244> 2006-09-04

Tidskrifter

Allén, Göran. 2006. *Metro* 27 mars, artikeln skriven av Andreas Jelvefors, utgiven i Göteborg.

Jämterud, Ulf. 2006. *Religion och Livsfrågor* nr 2. Utgiven utav föreningen lärare i religionskunskap årgång 39 ISSN 0347-2159.

Bilaga 1 – Email från skolförvaltningen i Luleå

Date: Wed, 26 Apr 2006 12:21:26 +0200

From: Gunnel Löwdin <gunnel.lowdin@skol.lulea.se>

To: Fredrik Gustafsson <fergus-2@student.ltu.se>

Subject: Ang:

Hej Fredrik!

Har pratat med en rektor på gymnasieskolan om detta, hon svarade så här. Se svaret nedan på dina frågor.

Hälsningar

Gunnel

>>> Fredrik Gustafsson <fergus-2@student.ltu.se> 2006-04-26 11:42 >>>

Hejsan Gunnel!

Såg att man kan maila dig vid eventuella barn och utbildningsfrågor.

Jag är en lärarstudent på Luleå tekniska universitet som skriver e uppsats om religionsämnet.

Jag har några en fråga som jag vore tacksam om du kan besvara:

1. Vad säger Luleå kommuns lokala skolplan om vad som gäller för religionsundervisningen på gymnasieskolan? Det vill säga vad är det innehållsliga? Svar: Se kursplaner
2. Klassas det som ett obligatorisk och eller kärnämne som alla elever på gymnasieskolan måste studera eller är det ett frivilligt ämne enligt Luleå kommun? Svar: kärnämne.
3. Hurdan status har religionsämnet på gymnasieskolan enligt Luleå kommun? Svar: God status

Mvh // Fredrik Gustafsson

Bilaga 2 - Enkät

Enkätfrågor till elever på gymnasieskolan

Om raderna inte räcker kan du gärna skriva på baksidan.

1. Tycker du att religionsämnet är ett intressant skolämne? Kryssa för ditt svar.

Ja	☐
Nej	☐

2. Anser du att din / dina lärare är engagerad i ämnet? Kryssa för ditt svar och motivera.

Ja	☐
Nej	☐

– om du svarat **ja**, hur ser du att din / dina lärare är engagerad?

– om du svarat **nej**, hur ser du att din / dina lärare **inte** är engagerad?

3. Anser du att religionskunskapen bidrar till din förståelse av människor från andra kulturer, till exempel invandrare?

Ja	☐
Nej	☐

– om du svarat **ja**, berätta kort vad i religionsämnet som gör att du bättre kan förstå människor från andra kulturer till exempel invandrare?

– om du svarat **nej**, berätta kort vad i religionsämnet som gör att du *inte* kan förstå människor från andra kulturer till exempel invandrare bättre?

4. Anser du att undervisningen i religionskunskap ger dig möjlighet att diskutera *religion* (t.ex. om det finns en gud/gudar, varför människor tror olika, klär sig olika o.s.v.) och *livsfrågor*, (t.ex. om döden, livet och meningen med livet) och *etiska / moraliska frågor* (t.ex. om vad som är rätt / fel, gott / ont).

Ja

Nej

5. Tycker du att dessa frågor - *religion, livsfrågor och etik / moral* är viktiga att diskutera?

Ja

Nej

Berätta kort varför du tycker att de är *viktiga* / varför du tycker att de *inte är viktiga* att diskutera.

6. Här ska du rangordna vilken du tycker är den viktigaste, näst viktiga och minst viktiga. Eller om du tycker att alla är lika viktiga. Skriv siffror i rutorna.

1 = viktigast, 2 = näst viktigast, 3 = minst viktiga, 4 = alla är lika viktiga.

☐	Religion (t.ex. om det finns en gud/gudar och varför människor tror olika, klär sig olika)
☐	Livsfrågor (t.ex. om döden, livet och meningen med livet)
☐	Livsfrågor (t.ex. om döden, livet och meningen med livet)
☐	Alla dessa 3 är lika viktiga delar i religionskunskapen som ämne i skolan.

7. Känner du att du kan öppna dig själv och diskutera fritt utifrån dig själv i klassrummet?

Ja

Nej

– om du svarat **ja**, berätta kort vad som gör att du **kan**, vill och vågar diskutera.

– om du svarat **nej**, berätta kort vad som gör att du **inte kan**, vill och vågar diskutera.

8. Tycker du att det är viktigt att få ställa frågor och diskutera

Ja

Nej

9. Har religionsämnet i skolan gjort dig mer intresserad av religion, livsfrågor och etik / moral?

Ja

Nej

Om du svarat **ja**, vad är det då, tror du, som har gjort dig intresserad av ämnet?

– om du svarat **nej**, varför, tror du, att du inte har blivit intresserad av ämnet?

10. Just nu håller riksdag och regering på att ta ställning till en ny kursplan för religionsundervisningen i gymnasieskolan. Vad skulle ämnet religionskunskap innehålla om du fick vara med och bestämma? Berätta!

11. Tycker du att religionskunskapen ska vara ett obligatoriskt ämne för alla på gymnasiet?

Ja

Nej

– om du svarat **ja**, motivera varför.

– om du svarat *nej*, motivera varför inte.

Tack för att du ville svara på våra frågor

Björn och Fredrik